

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historia Provinciæ Paraquariæ Societatis Jesv

Techo, Nicolas

Leodii, MDCLXXIII.

Excellentissimo Præsidi Et Amplissimis Senatoribus Senatus Regii Indici
Felicitatem.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38528

EXCELLENTISSIMO
P R Æ S I D I
ET AMPLISSIMIS
S E N A T O R I B V S
S E N A T U S R E G I I I N D I C I
F E L I C I T A T E M.

V T Regi Catholico historiam meam inscriberem, palmaris me ratio impellebat, Præses excellentissime, & Senatores amplissimi: Eam enim mihi scribenti identidem occurrebat, nihil à me præclari recenseri posse, quod non aut Catholicorum Regum auspiciis incoeptum patratumque fuisset, aut ab iisdem tanquam à fonte derivatum: & pronum erat opinari, omnia eò refundi debere, unde prodierant. Sed ne operi meo tantum nomen præfigerem, mea me tenuitas retraxit. Aquilarum est in suprema aëris regione irretortam oculorum aciem in Solem vibrare: minoribus verò avibus securius est, contractiores gyros agendo, solaribus radiis contentas esse.

E P I S T O L A.

Quamquam nec sic invenio tenuitatis meæ remedium: nam radii, si longè ab sua origine spectentur, sine caligatione tolerari possunt; at si juxta ipsum Solem respicere præsumas, non secus ac Sol, debiliū oculorum aciem refringent. Rex Catholicus Sol est, utrumque mundum clementissimâ gubernatione illuminans: Ejus Administri radii sunt, tantò suæ origini similiores, quantò propiores. Vos pænè immixti ipsi Soli estis, & amplissimus Vester Ordo ex propinquo diademate ita illustratur, ut radios vix distinguas à Sole. In Vobis residet Regiæ Majestatis genius: Vestri Ordinis Regium nomen est, Regium sigillum, Regia decreta, Regia omnia. Sed retrogredi in mea non est potestate: evolavit opus è manibus Vobis dedicatum, cogarq̃ue fulgorem Vestrum planè Regium debili acie oculorum sustinere. Hoc uno in temerario volatu lætus, quòd postquam Vestris me fulgoribus tantisper assuefecerim, aliquantulam oculorum firmitatem adipisci sperem, cujus adminiculo, nictantibus licet palpebris, in Regis splendorem timidus oculos dirigere audeam, & non invitâ necessitate eò aliquousque assurgere, quò eniti parvitatē verecundiâ retardabar.

Planius

DEDICATORIA.

Planius loquar, Rex Catholicus fons est, unde omnis potestas emanat, quam Vos, velut aquæductus, pro personarum & locorum exigentia, æquali authoritatis ac prudentiæ laudè dispensatis: & hætenus in Paraquariensis Provinciæ nostræ homines ita dispensastis, ut gratias immortales mereamini; quas à me integras pro calami modulo referretis, nisi obvium esset æstimare, multum aquæductibus deberi, sed Fonti plurimum; nec aliquid detrahi rivorum laudi, quod origini asseritur. Hæductus ratione, quamvis operis mei fronti Vestram Celsitudinem inscripserim, id me fecisse volo omnes intelligant, ut per Vestra merita gradum faciam ad reddendas Regi grates, & ornandam debitis laudibus Catholicam Majestatem, quæ Vobis beneficiendi, mihi scribendi, & Minimæ Societati nostræ in his Australibus Americæ regionibus Apostolicè agendi, amplissimam materiam præbuit. Et profectò dudum erat cum Paraquariensis nostræ Societatis Provincia aliquam ejusmodi occasionem sibi offerri desiderabat, gaudetque tandem eam sibi oblatam fuisse, quæ non poterit gratissima non esse Regi, & amplissimo Vestro Ordini, in id præcipua cura intentis,

ut

E P I S T O L A

ut Christiana Fides inter Barbaros propagetur, & inter Hispanos incorrupti mores ferventur: quibus in rebus quid Societas nostra optimis votis obsecundans patraverit, historia hæc Vestro nomini dedicata explicabit. Quam cum aspectu Vestro dignati fueritis, speramus futurum, ut Regi Catholico, per transennam saltem, infinuetis, post quæsitam Majorem Dei gloriam nihil Societati JESU in Paraquariensi Provincia carius fuisse, quàm per bonam & malam famam, per immensos terrâ marique labores, per cruentas mortes, & innumera pericula, Ejus Majestati aliquousque servisse. Quod dum peto, nihil alienum exigo à Vestrà dignitate, aut commodo; nam simul ac Rex ea per Vos cognoverit, simul etiam intelliget, quantum Vestræ prudentiæ virtutiq̃ debeatur, qui ex ejus sententia eos viros tantis rebus adhibuistis, autoritate confirmastis, commeatu instruxistis, contra quadruplatores & fycophantas defendistis, Regiaque pecuniâ aluistis, per quos tanta, quanta narrabimus, patrata sunt: & in Vestrum Ordinem redundabit maxima pars gloriæ: in ea enim opinione sum, ut existimem post Regem, Vobis omnia deberi, sine quorum auxilio,

consilio,

DEDICATORIA.

confilio, & fulcimentis, parùm aut nihil nostra Societas in his regionibus confecisset. Quod ut magis in comperto sit, res paulò altiùs repetenda est, & ductilibus velut canalibus ad id, quod volo, deducenda.

Simul ac lubitum est Divinæ Providentiæ, omnem fermè Americam Hispanæ gentis religioni & fortitudini committere, prima cura Regum Catholicorum fuit, eos ministros eligere, quibus novi Orbis immensum onus Atlanticos humeros exigens tutò imponeretur. Et hætenùs tanta fuit felicitas in electione, ut miraculo proximum sit, tantam molem imperii ab ipso novi Orbis exordio non tantùm inconcusfam conservari, sed etiam non unis in locis ad invidiam veteris Mundi ornari, firmari-que potuisse. Principia turbulenta fuère, sed non aliena ab cæterorum imperiorum conditione; nec talia, qualia togati hominis armata prudentia, Caroli Quinti felicitate animata, componere nequiverit. Extinctis bellis civilibus, novus Orbis ita munitus est, ut secundo jam fermè sæculo auro & argento Americano inhiantes, Hispani nominis hostes nihil valuerint ex immenso

E P I S T O L A

propè imperio decerpere. Quod quamvis magnam partem Catholicorum Regum auspiciis & Hispanorum virtuti fortitudinique debeat, tamen nemo negabit præcipuam laudem Senatui Indico deberi, cujus consilio arces constructæ, aditus omnes obstructi, Prætores exercitatissimi impositi, milites opportunè delecti, naves & arma submissa, omniaque sic administrata, ut admireris paucorum virorum stupenda perspicacitate & vigilantia trium millium leucarum littora tam tuta esse, quàm exiguæ insulæ firmissimum propugnaculum. Amplissimus Vester Ordo è longinquo Orbem hunc integrum feliciter munivit, quàm alii exiguas provincias è propinquo. Nam de ornatu quid loquar? principalium urbium splendor, Senatum provincialium Majestas, Magistratum & privatorum hominum commoditas, cæteraque Americanorum Regnorum decora, linguæ sunt, quæ prædicant Regum Catholicorum & Senatûs Indici integritatem temperantiamque non ex novo Orbe ditescere, sed ejus singulas partes ditare & ornare volentium. Verùm minima sunt hæc merita, si conferantur cum initio & progressu Religionis

DEDICATORIA.

in hunc novum Orbem introductæ, & hætenùs propagatæ, conservatæque. Exhaustit vires suas Hispania, & debilitata latera vicinis hostibus exponere non dubitavit, ut Religionem firmaret in America. Poterant Reges Catholici, poterat Senatus Indicus, acceptâ novi Orbis docendi curâ, conscientias suas exonerare, singulis oppidis & regionibus Christianæ Religionis ministros merè necessarios imponendo: & id forsan fecissent alii populi; sed Americani Moderatores imperii, auspice Rege Catholico, non antè desierunt, quàm barbarissimas nationes integritate Religionis, & sacrorum Majestate, tam sacram & magnificam facerent, quàm ipsa est Hispania. Septemdecim fermè sæcula lento gradu processere interim, dum variarum nationum Reges, Principes, & præcellentes viri foeminæque veterem Orbem Episcopatibus, Monasteriis & sacris ædificiis ornarent; sed sesquisæculo hæc omnia tam luculenter in hoc novo Orbe præstita sunt, ut quod singulis & omnibus veteris Mundi sacris exornatoribus Ecclesia debet, hoc paucis Regibus Catholicis, integerrimorum Consiliario-

E P I S T O L A

rum opè adjutis, debere se fateri teneatur. Ab Summis Pontificibus magnum favorem insigniaque privilegia multi Cæsares meruere, quòd singuli aliquantulæ parti Ecclesiæ decorandæ defendendæque opes suas insumpserint; sed nullorum facta æquiparari possunt cum Senatorum Indicorum operibus, quorum consilio Catholici Reges totius Americæ Archiepiscopus, Episcopus, dignitates, Canonicatus, & cætera cathedralium Ecclesiarum decora, Regiâ planè munificentia dotavêre: & insuper nullos admittentes incomparabilis liberalitatis corrivales, ubique juventutis ephèbia, litterarum palæstras, propugnacula Religionis, & pietatis refugia erexêre, erectaque in omnem posteritatem locupletavêre. Nullus in immensa mole terrarum sanctissimæ Inquisitionis minister sacro ferro vastissimi corporis ulcera secat, nullus Indorum, Æthiopum, aut Hispanorum parœciis præest, nullus sacra administrat, qui Regiis stipendiis honestissimè non vivat. Quæ Religiosorum domus eadem liberalitatem non sentit? Quæ classis aut navis, ex Hispania in Americam navigans Christianæ Doctrinæ Magistros ex omnibus Religiosorum

Ordini-

DEDICATORIA.

Ordinibus depromptos com meatu Regio
& litteris Senatus Indici instructos non ad-
vehit? Quæ tam semota plaga? quis novi
Mundi angulus? quæ ora tam ab nostris mo-
ribus abhorrens, cui eidem auxiliatricem
manum profusissimâ munificentia non por-
rexerint? Digni planè novorum Orbium
imperio, qui integrum hunc Orbem, bar-
barum antè & incultum, Hispanum fecê-
re & Catholicum. Sed Deum immortalem
quanto sumptu? Verba pèrdere non lubet:
in propaganda, conservanda, & ornanda
Religione, Justitiaque per novum Orbem
administranda, triplò plus infumitur, quàm
in ærarium Madritense inferatur. Qui re-
fragari volet, adeat quinquaginta ærario-
rum Regionum in America quæstores,
qui post initas rationes cogentur asserere,
Potosinum montem eviscerari, plerasque
auri argenti que fodinas exhauriri, integra-
rum regionum thesauros infumi, omnium
quæsturarum arcas pænè evacuari, uni Re-
ligioni conservandæ augendæque. Si ultè-
rius eosdem quæstores interrogas, cur tan-
tum in eam rem conferant? uno ore affir-
mabunt, se ad id cogi innumeris Diplo-
matibus Regum Catholicorum, & Sena-

E P I S T O L A

tûs Regii Indici, identidem jubentium non parci sumptibus, ubi de Religione stabilienda propagandaque agitur. Novum hunc Orbem creavit Deus, & Hispanæ nationi tradidit ornandum. Novum hunc Orbem redemit Christus, & pretium Redemptionis in ejus incolas dispertiendum Hispanis commisit. In veteri mundo exornando poliendoque innumeræ nationes per tot sæcula insudavere, alteri mundo una suffecit Hispania, tam argenti & auri, ubi de Religione agitur, quàm sanguinis, prodiga. Quod si ad fontem recurramus, fatendum erit Regibus Catholicis, & eorum Consiliariis, omnia deberi, unde omnia promovendæ exornandæque Religionis adminicula & consilia prodeunt. Quæ eo fine à me sigillatim explicata sunt, ut scopum meum pertingerem, & ostenderem minimæ Societatis JESU Paraquariæ provinciam, insignem ingrati animi labem contracturam, si quando tota quanta est America Regem Catholicum, & Senatum Regium Indicum, Religionis propagatores conservatoresque agnoscat; non in eosdem omnia sua refunderet.

Quam

DEDICATORIA.

Quam labem ne contrahat, quidquid lucis per tot annos in illustranda hac ultima America accepit, in Regem Catholicum tanquam Solem, & in Vos, Præsides excellentissime, & Senatores amplissimi, tanti Solis principales radios lubentissime reflectit: fateturque, infidelitatis & feritatis tenebris hanc partem Orbis adhuc oppressum iri, nisi benignè nobis affulsissetis. Quod quamvis passim in hac mea historia pro vero constet, tamen non erit abs re ex multis pauca expromere, in nostræ gratitudinis & Regiæ Vestræque Liberalitatis prælibamentum.

Postquam, Summo Numine aspirante, Minima JESU Societas per reliquas Mundi partes in lucrandis animis felicitatis experimentum dedit, Philippus Secundus, prudentissimus meritorum aestimator, eam motu suo & sumptibus suis Peruviae Regno adhibuit. Atque ex hac origine Chili Regni, Tucumaniae, Paraquariaeque innumeri populi avitis tenebris adhuc sepulti, illustrari coepere. In quibus Regionibus, per modum expeditionum Apostolicarum, nullo fixi fermè loco, Prætorum Quæstorumque Regionum adjuti ope

Socii

Socii per viginti annos ingenti animarum emolumento labores continuavêre; donec auctis jam rebus, de nova Societatis Provincia, quam Paraquariam nominant, fundanda ageretur. Cujus principia Philippus Tertius, Regum piïssimus, egregiè juvit, centum circiter & viginti Socios subsidiarios ex Hispania in novam provinciam profecturos liberali comœatu profequutus. Philippi verò Quarti, Regum clementissimi, auspiciis & expensis, ducenti omninò variis temporibus eòdem navigavêre. Qui omnes postquàm Boniæ aëris portum tenuêre, ad semotissima amplissimarum regionum loca, accepto ex ærario publico comœatu, eorundem Regum munificentia transportati sunt, repetitis litteris jubentium, ut Societas promulgando per Barbarorum terras Evangelio adhiberetur, & adhibita aleretur, in omnibus oppidis, quæ ipsa construeret, aut ab aliis constructa in suam curam reciperet: & insuper sacra supellex pro novis templis, oleum pro cohonestando Venerabili Sacramento, & pharmaca pro ægrotis ministrarentur. Quæ omnia, & alia plurima, in Collegia, aliasque sedes collata

beneficia,

DEDICATORIA.

beneficia, si quis per otium ad calculum reducat, ingentem Regiæ liberalitatis cumulum reperiet, & fateri tenebimur, nos mamillâ Regum Catholicorum materno planè affectu nutriri. Quibus in rebus quid Senatui Regio Indico debeamus, sciunt, qui norunt eo indicante ad eas expensas inclinari Regum animos, com meatuum litteras expediri, diplomata favorabilia ad Prætores & alios Magistratus confici, calumniatorum technas dissolvi, difficultates amoveri, facilitari omnia: & eò progressum esse, ut cùm Societas aliquando tardaret, eam ad petenda Sociorum subsidia, & fruendum liberalitate Regum, ultrò accerseret, stimuletque. Ob quas res quamvis multùm debeat Paraquariensis Societas iis, qui prioribus temporibus sub aliis Regibus Rempublicam tractavêre, tamen nemo inficias ibit, longè plurimum deberi Philippo Magno, & ab eo selectis Senatoribus, qui exhausto per diuturna bella ærario, triplò plura præstitère, quàm eorum decessores paratissimâ tempestate. Quando ex æmulatione summæ pote-

E P I S T O L A

statis imperium Hispanicum infestis undique armis impetebatur; quando Batavus, Suecus, & Anglus furebant; quando Gallus Italiam, Germaniam, & Belgium, quæ Hispano parent, & Hispaniæ fines laceſſebat; quando hinc inde rebelles populi regni interiora infestabant, & quotidie ex Cadmæo velut semine feſges ferrea erumpebat: quando contra tantos hostes sex exercitus Hispanicialebantur, quaternæ classes exornabantur, immenſi imperii fines præſidiis firmabantur, & ærarium tantis rebus ſimul procurandis exhauriebatur: eo, inquam, tempore Philippo Magno, & Patribus Indici Senatûs, animus nunquàm defuit ad inſtruendos commeatus & alendos Evangelii Præcones in Tucumaniam Paraquariamque profecturos. Ullâne ſatis prædicatio eſſe poteſt tantæ pietatis? Hoc nempe eſt regna & imperia poſtponere Religioni. Non hîc tamen ſiſto, ſed gradum facio ad majoris laudis materiam. Magnum planè & Catholicum eſt, quod Reges Hispaniæ præteritis temporibus in alias Americæ partes

Regio

DEDICATORIA.

Regio planè sumptu sacrorum subsidia submiserint; verùm ea demum pietas non caruit illicio, Peruano argento, & Mexicano auro, in Hispaniam largiter re-
vecto. Sed Tucumania, Paraquaria-
que, nec aurum, nec argentum in Hi-
spaniam remittit; plus in his excolen-
dis infumitur, quàm tribuant: planè igitur omnem laudem excedit, quòd Phi-
lippus Quartus in tali rerum statu, non
alio, quàm Religionis propagandæ insti-
gante Zelo, eas provincias constanter
adhuc iuverit, & nihil diminutâ pietate
adjuvare pergat. Atque hæc singularis
religio in memoriam revocat Philippi
Secundi vocem cedro dignam, qui sua-
dentibus nonnullis Aulicis, ut Philippi-
nas Insulas Christiano ritu ab Hispanis
excoli coeptas desereret, quòd ob soli
inopiam Regio fisco futuræ essent gra-
ves, & expensæ proventibus majores;
respondit, se pro unius ædiculæ sacrae, aut
Neophyti in Fide conservatione, non so-
lùm Indiarum, verùm etiam reditus omnes
Hispaniæ lubenter expensurum, neque
ullâ soli inopiâ retardatum iri ab Evan-

E P I S T O L A

geli promulgatione: ad quam ob Apostolici muneris vices sibi delegatas obligari se non ignoraret. Quod olim felicissimo & pacatissimo tempore Regum prudentissimus verbis expressit; Philippus Magnus turbatissimâ tempestate, & evacuato concatenatis bellis ærario, constanter in hac ultima America factis exequutus est; eò majori gloriâ, quò Paraquariam Tucumaniamque Philippinis insulis fisco Regio inutiliores esse constat. Hoc nimirum est ex Magno fieri Maximum. Hoc est habere administratos, quales Vos estis, Præses excellentissime, & Senatores amplissimi, recta suadentes. Hoc est adferre animos ad consultationes zelo amplificandæ Dei gloriæ præoccupatos. Hoc est politicam exercere longè diversam ab iis, qui Summi Numinis cultum eatenus quærunt, quatenus statui augendo expedire existimant: & facere, ut Catholici nomen Regio adnexum ultima terrarum efficaciter pervadat. Hoc denique est Apostolorum meritis se inferere. Nam si Gregorio magno Anglorum Apostoli titulum benigna posteritas indide-

DEDICATORIA.

rit, quòd pauculos Sacerdotes in Angliam prædicatum miserit; quo jure Catholicam Majestatem, & Vestrum amplissimum Ordinem, tanti nominis honore privabimus, qui non in angustum regnum paucos Evangelii Præcones, sed continuatâ per tot annos religione, transmissis & alitis numerosissimis Sacerdotibus, barbarissimas & incultissimas integri Orbis nationes Christo asseritis? Quid igitur mirum, si Vestræ Celsitudini historiam rerum gestarum in reductione ad Fidem Australioris Americæ Paraquariensis, Societatis provinciæ nomine dedicem, ultrò fatentis Vobis deberi, quidquid ipsa patravit. Vos tanta, quanta de JESU Sociorum laboribus hoc opere denarro, præstitistis. Nam si Ducibus, bellum auspiciis suis gerentibus, quamvis ab prælio absint, Victoriarum gloria attribuatur: quanto potiori jure ob bella Domini vestro consilio & ope feliciter gesta, & profligatas tot in locis dæmonum phalanges, triumphus Vobis concedetur. Quare sine ostentationis domesticæ periculo facinora Sociorum

E P I S T O L A

recensebo, hoc maximè nomine, quòd
omnis gloria in Vos tanquàm in duces
& authores redundatura sit. Ita tamen
id exequar, ut stylus meus ferreus, qua-
si fiderite aut magnete tactus, gradus
omnes meritorum Vestrorum inquietè
percurrat, donec in polo suo requiescat.
In Rege, inquam, tantòrum gestorum
apice, quem si Religionis Solem, utrum-
que mundum illuminantem, Athlantem
Fidei, Ecclesiæ Catholicæ principale si-
dus, firmamentum, & decus appellave-
rim, eum aliquousque adumbravero, non
descripsero. Cui pro colophone appre-
cor, ut talibus Administris, quales Vos
estis, Præses Excellentissime, & Amplissi-
mi Senatores, diutissimè fruatur, sub
quibus pergamus bella Domini bellare.
Non nobis deest animus, nec materia
deerit, Regiâ & Vestrâ benevolentia
inflammatis. Non nos scycophantia &
calumniæ æmulorum ab præclaris cona-
tibus absterrebunt, tali patrocínio de-
fensos. Non nos granditas laborum ab
lucro animarum retardabit, Regio favore
protectos. Ebullit adhuc ad novas pugnas

in ple-

DEDICATORIA.

in plerorumque pectoribus generosus sanguis, Deo & Regi Catholico consecratus. Nullus degener Majorum gloriâ contentus domi torpebit. Non sufficit nobis Itatinos, Paranenses, Urvaïcenses, Guairanios, Cuiöenses, Chiloenses, Chunos, & alios à me denarratos in hoc opere populos Apostolicè percurrisse: non sufficit per octingentarum leucarum spatia (nam tantum hæc Provincia ab suâ origine in longum patuit) tot oppida fundasse. Non sufficit paludes, antra, rupes, intacta nemora, & pleraque vastissimarum terrarum loca excussisse. Ad Chaquenses terras, & ultra Paraquarium positas, Sociorum sanguine tingi coeptas, nobis eundem est, ut Philippi Magni & Vestra tempora novis victoriis felicitare pergamus. Inter quos labores, dum sacro igne calebimus, inflammata ad Superos vota mittemus, flagitabimusque, ut pro propagata in hoc novo Orbe, & præsertim in his Australioribus provinciis, Religione, Deus Optimus Maximus in Europa, & alibi, Catholicæ Majestatis dilatet imperium, hostium consilia di-

sturbet,

EPISTOLA DEDIC.

sturbet, victorias multiplicet, & Vestram
Celsitudinem sub Rege magno diutissi-
mè conservet incolumem, donec cum
iis, qui erudiunt multos sicut stellæ, simul
omnes in æternum fulgere jubeamini.
Ita futurum animitùs apprecatur,

CELSITUDINIS VESTRÆ.

Servus Humillimus & Obsequentissimus

NICOLAUS DEL TECHO

Societatis IESV Sacerdos.

PRÆFA-